

ŞİRİN ŞİRİN WERE/BİYE/GEL

ORTAK ATASÖZLERİN HİKÂYELERİ: FÂRSÎ-KURMANCÎ-ZAZAKÎ-10

Hasan ÇİFTÇİ*

Makale Türü/Article Types: Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Geliş Tarihi/Received: 24.12.2021

Kabul Tarihi/Accepted/: 24.02.2022

Atf: Çiftçi, H. (2022). “Dilini Kesmek: Ortak Atasözlerin Hikâyeleri: Fârsî-Kurmancî-Zazakî 9”, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi, 14, 22-37.

Orcid: 0000-0002-2503-4966

Özet

Bu makale karşılaştırmalı halk edebiyatıyla ilgilidir. Ortadoğu halklarının dillerinden Farsça, Kurmancî ve Zazakî’de ortak atasözlerinin hikâyelerini ve kaynaklarını konu edinmektedir. Yer yer atasözleriyle ortak olan Arapça ve Türkçe atasözlerine de yer verilecektir.

Atasözleri halkların tarihi süreçte şekillenen yaşam biçimini, adet ve geleneklerini ifade eden yasalar hükmündedir. Atasözleri yüzyılların geçmesiyle şekillenir ve toplumun ahlâkî, dinî ve dünyevî değerlerini ifade ederler. Toplumun tarihsel kültürünü kuşaktan kuşağa aktarırlar.

Bu makale ve aynı konuyla ilgili seri halde yayımlanacak diğer makaleler gibi adı geçen Müslüman halkların düşünsel, dilsel ve kültürel ortak değerlerine de ışık tutacaktır.

Anahtar kelimeler: Atasözlerinin hikâyeleri, Ortak atasözleri, Farsça, Kurmancî, Zazakî atasözleri.

Stories of Common Proverbs: Persian-Kurmanji Zazakî-10

Abstract

This article is about comparative folk literature. It deals with the story of the common resources of the languages of the ancient peoples of the Middle East such as Persian, Kurmanji and Zazakî. It will partly touch on the common Arabic and Turkish proverbs

Proverbs are the rules that express lifestyles, customs and traditions of the peoples which are formed along the centuries. Proverbs are shaped by the passing of centuries and they express moral, religious and worldly values of the society. They transfer the historical culture of the society from generation to generation.

This article and other articles which are going to be published on the same subject in series will enlighten intellectual, linguistic and cultural common values of the Muslim peoples.

Keywords: The story of proverbs, Common sayings, Persian, Kurmanji, Zazakî, Turkish

*Prof. Dr., Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, hciftci@bingol.edu.tr

Giriş

Bu makale, seri halde yayımlanmakta olan Kurmancî, Zazakî ve Farsî ortak atasözleriyle ilgili makalelerin onuncusudur. Diğerleri de daha önce Bingöl Üniversitesi *Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*'nin muhtelif sayılarında yayımlanmış ve ilk makalede *konu, düşünce* (anlam) ve *biçim* açısından ayrıntılı şekilde analiz edilmişti. Bu makalede yer alan ve insanın ağırbaşlı, ölçülü ve kişilikli olmasını anlatan ve söz konusu farklı dillerde *insanın ağır taşa benzetilmesi* metaforunu içeren (Kurmancî: *Kevir li cîhê xwe giran e*; Zazakî: *Kera/Kerra cay xo dı giron a*; Farsça: *Seng be-câ-yê xûd girân-est*; Türkçe: *Taş yerinde ağırdır*) ortak atasözleri, deyim ve meseller üzerinde durulacaktır. Aşağıda verilecek örneklerde görüleceği gibi bu ortak atasözü ve meseller ile hikâyeleri genel anlamda bireyin eğitimi ve insanın ve bilhassa gençlerin toplumsal adet ve geleneklere göre sosyal hayatta ve insanlarla ilişkilerinde nasıl davranmaları gerektiğiyle ilgilidir.

Özgüven kazanarak toplumsal hayatta sosyal bir konumu hak etmesi için bireyin kişiliğinin oturması ve bulunduğu statü ve konumu düşünerek atalarından gelen adet ve geleneklerin kendisine yüklediği sorumluluğu yerine getirmesi gerekir. Bilhassa bir cemaatte yer almaya başladığı yahut evlilik çağına geldiği zaman ve ek olarak evlendikten sonra bireyin, önceki nesillerden ve atalardan gelen örf ve adetlere göre nasıl davranması gerektiği bilincini kazanarak yetkinliğini pratik örneklerle ispatlaması lazımdır. Aksi halde acemiliği, hafif davranışları ve tecrübesizliği sebebiyle evlilik çağında ve evlendikten sonra aile ortamında, toplumsal ilişkilerde sürekli sıkıntılarla karşılaşabilir.

Şimdi konuyla ilgili Kurmancî, Zazakî ve Farsça ortak bazı deyim (mesel) ve atasözlerine ve Türkçe karşılıklarına bakalım. Önce bu dillerde ve kültürlerde *ağırbaşlı, ölçülü* ve *kışıkli* insanların *ağır taşa benzetildiği* birtakım atasözleri ve bunların genelde ifade ettikleri anlamları aktarılacak, ardından ilgili ortak deyimler (meseller) ve hikâyelerine yer verilecektir.

I. Bazı ortak atasözleri

a) Kurmancî:

Kevir li cîhê xwe giran e. (Türkçe: *Taş yerinde ağırdır.*)

Kevirê giran, kevirê di quncqan de ye./ Kevirê giran, kevirê qorziyê ye. (Türkçe: *Köşe taşı, köşede yakışır/yaraşır.*)

Barê ga xar neve, kevir ji cîyê xwe naleqe. (Türkçe: *Ağır taş yerinden oynamaz.*)

Kevrî giran li cîyî xwe dimînê./ Kevirê giran di cîhê xwe de ye. (Türkçe: *Ağır taş yerinden oynamaz.*)

Kevirê leqiyayî, terqiyayî ye. (Türkçe: *Hafif taşla g.. silerler; ağır ol batman döv./ Ağır taş yerinden oynamaz.*)

Kevir ji cîyê xwe tol be, wê bi hezar perçebe. (Taş yerinden fırlarsa, bin parça olur. Türkçe: *Taş yerinde ağırdır./ Ağır taş yerinden oynamaz.*)

Her kevrek li ciyî xwe giran e. (Her taş kendi yerinde ağırdır. Türkçe: *Taş yerinde ağırdır.*)

Soranî:

Kûçik (kûçke) ewene sengîn e, tâ le cîgeye xwe necûy. (Taş yerinden teprenmedikçe ağırdır. Türkçe: *Taş yerinde ağırdır./ Ağır taş yerinden oynamaz.*)

Kûçik (kûçke) tâ ne-cû-yê sengîn e. (Türkçe: *Taş yerinde ağırdır./ Ağır taş yerinden oynamaz.*)¹

b)Zazakî:

Kera/Kerra cay xo ra lekay se, sıvık (şenik) bena. (Türkçe: *Taş yerinde ağırdır.*)

Kera cay xo dî giran a. (Türkçe: *Ağır taş yerinden oynamaz.*)

Kemere caê /hurendia ho de girana. (Türkçe: *Taş yerinde ağırdır.*)

Kerreya girane cayê xwu de baş a. (Türkçe: *Köşe taşı, köşede yakışır/yaraşır.*)

Kemera girane hurendia ho de manena/ xo de vindena. (Türkçe: *Ağır taş yerinden oynamaz.*)

Sîya girane, timo cadê xo da. (Türkçe: *Ağır taş yerinden oynamaz.*)

Siya girane hurenda xo ra nê luvena. (Türkçe: *Ağır taş yerinden oynamaz.*)

Kerra girane cadê xo de vindena. (Türkçe: *Ağır taş yerinden oynamaz.*)²

c)Fârsî:

سنگ بجای خود گیران است.

Seng be-câ-yê xûd girân-est. (Türkçe: *Taş yerinde ağırdır./ Taş düştüğü yerde ağırdır.*)

سنگ سر جای خود، سنگین است.

Seng ser-ê câ-yê xûd girân-est. (Türkçe: *Taş yerinde ağırdır.*)

سنگ سر جای خودش، هزار منه.

¹ Bk. Tigrîs, Amed, 6762 *Gotinên Peşîyan*, Weşanên Rewşen, Stockholm 2001, 144, Oncu, Mehmet, *Gotinên Peşîyan*, İstanbul Kürt Enstitüsü Yayınları 2009, 395-396; Hesên, Bîlal, *Ji Wêjeya Gel: Pend û Peng*, Marburg 2006, 160; Maî, Çiya, *Ferhenga Gotinên Pêşîyan*, İstanbul 2005, 267; Soranî olanlar için bk. Seccâdî, Seyyid Abdulhamid Hayret, *Pendê Peşîniyân*, Hevlêr 2010, 362; Ruxzâdî, Ali, *Guwârey Kûrdewârî: Pend-ê Peşîniyân*, Senendec 1385 hş., 290. Türkçe olanlar için bk. Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılâp İstanbul 1988, I, 121-122; Albayrak, Nurettin, *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, Kapı Yayınları, İstanbul 2009, 112, 495, 819; Akyalçın, Necmi, *Türkçemizin İncileri Atasözlerimiz-Tamkılı Sözlük*, Ankara 2012, 90-91, 532.

² Selcan, Zilfî, *Qese u Qesê Virênu Leksikon*, Dersim 2013, 234-235; Lezgîn, Roşan, *Ferhengê İdyomanê Kirdkî (Zazakî)*, Roşna, Diyarbakır 2017, 145; Veroj, Seîd, <http://www.kovarabir.com/2012/10/seid-veroj-vateye-verenan-ye-dimilizazaki>; https://tr.wikiquote.org/wiki/Zazaca_atasozleri. Türkçe olanlar için bk. Aksoy, I, 121-122; Albayrak, 112, 495, 819; Akyalçın, 90-91, 532.

Seng ser-ê câ-yê xûdeş hezâr men-e. (Türkçe: *Ağır ol batman gelesin.*)

سنگ سنگین همیشه سر جاش است.

Seng-ê sengin hemîşe ser çâş-est. (Türkçe: *Ağır taş yerinden oynamaz.*)³

سنگ تا سنگین است سر جای خودش است.

Seng tâ sengîn-est ser-ê câ-yê xûdeş-est. (Türkçe: *Taş yerinde ağırdır.*)

سنگ سبک همیشه دم تُک پا است.

Seng-ê sebuk hemîşe dem-ê tuk-pâ est. (Hafif taş daima ayakkabı/mızrak/ hançer ucundadır. Türkçe: *Hafif taşla g. silerler; ağır ol batman döv./ Ağır taş yerinden oynamaz.*) Aptal, hafif ve başıboş kişiler daima küçümsenir ve alay konusu olurlar. Gelip geçenlerin ayakucuyla fırlattığı yol üzerindeki hafif taşlara benzerler.⁴

Söz konusu Müslüman milletlerin kültüründe hemen hemen aynı anlamları taşıyan ve büyük ölçüde aynı formlarda (ortak sözcükler, sentaks ve metaforlar/istiareler) söylenen farklı dillerdeki bu ortak atasözlerine göre:

1. İtibarlı, ölçülü, olgun, ağırbaşlı büyük kişiler kendi çevrelerinde ve tanındıkları ortamlarda daha değerli ve hatırlı sayılır insanlar olarak görülür; onların değerini en iyi bilenler onların çevresindeki insanlardır. Kimsenin kimseyi tanımayıp bilmediği yabancı yerlerde kimin sıradan ve kimin saygın ve değerli olduğu bilinmez.

Dolayısıyla söz konusu kişiler, ikamet ettikleri kendi ortamları ve çevrelerinde kalmaları halinde ağırlıkları ve saygınlıkları devam eder ve daha mutlu yaşarlar; başkalarına yardım etmede de daha verimli olurlar.

2. Adı geçen nitelikleri taşıyan ağırbaşlı, bilgili ve olgun kişiler, toplumu ayakta tutarak rehberlik yapmaları misyonları itibarıyla, bir binayı ayakta tutan köşe taşlarına benzerler. Söz konusu kişiler toplumda ve cemaatte daima başköşeye oturtulmaya ve önemli görevlere getirilmeye layıktırlar.

3. Bazen bu atasözleri, bir işe özellikle kendilerini ilgilendirmeyen bir işe ve olaya karışan veya müdahale eden kişileri eleştirmek için söylenir. Çünkü saygın kişi toplum içindeki konumuna uygun davranmazsa; yani *ağır taş yerinde oynarsa* kendi eski değerlerini ve itibarlarını yitirirler. Dolayısıyla bu tür davranışların, Kurmancî deyişle: *Kevir ji ciyê xwe tol be, wê bi hezar perçebe*; Zazakî deyişle: *Kerra cay xo ra lekay se, sıvık bena*; Farsça deyişle: *Seng-ê sebuk hemîşe dem-ê tuk-pâ est* ve Türkçe deyişle: *Hafif taşla g. silerler; ağır ol batman döv*, gibi ortak atasözleriyle sakıncalı olduğuna dikkat çekilmiştir.

³ Dêhxodâ, Ali Ekber, *Emsâl û Hikem*, Emîr Kebîr, 1363 hş., II, 991; Zülfiqârî, Hesên, *Ferheng-ê Bozorg-ê Zarbul-Meselhâ-yê Fârsî*, I, 1211-1214; Şekûrzâde, İbrahim, *Deh Hezâr Mesel-ê Fârsî*, Meşhed 1372 hş., 464; Enverî, Hasan (ve diğerleri), *Ferheng-ê Emsâl-ê Suxen*, İntişârât-ê Soxan, Tahran 1384 hş., I, 636, 674-675; ‘Azîmî, Muhendîs Sâdıq, *Ferheng-ê Bîst Hezâr Mesel û hikmet û Istılâh*, Tahran 1382 hş. Türkçe olanlar için bk. Aksoy, I, 121-122; Albayrak, 112, 495, 819; Akyalçın, 90-91, 532.

⁴ Behmenyâr, Ahmed, *Dâstânâme-ê Behmenyârî*, İntişârât-ê Dânisgâh-ê Tehrân, 1381 hş./2002., 404.

Ama ağırbaşlı ve ölçülü olup ne zaman ve nerede, nasıl hareket edeceğini bilen bir insan, herkes tarafından saygı görür, takdir edilir. İnsanın kişiliği zedelendiğinde eski değer ve itibarına kavuşması çok zordur. Dolayısıyla kişinin toplumdaki yeri ve itibarı sarsıldığı zaman eski saygınlığını ve değerini kaybeder. Toplum nezdindeki saygınlığı ve ağırlığı biter.⁵

II. Konuyla ilgili ortak deyim ve atasözleri ile hikâyeleri

Bu makalede kendisine yer verilen hikâyeler (mesellerin temsilleri), genelde evlilikle yeni kurulan akrabalık veya dostluk ilişkilerinin ölçülü olmasının yanı sıra toplumsal hayata yeni katılan veya evlilikle birlikte yeni bir aile kuran gençlerin gelecekteki hayatlarının ve aile ilişkilerinin zedelenmemesi ve zarar görmemesi için bir takım öğütleri içermektedir.

Bu hikâyelerin bir kısmında baba veya anne, yeni katıldığı ailesine ve kocasına alışmasını sağlamak ve ilişkilerinin sarsılmasını önlemek amacıyla, yeni evlenip koca evine giden ve ölçüyü kaçırarak şekilde sık sık babasının evine gelip giden kızına ve aynı davranışlarda bulunan damadına öğütlerde bulunur. Bazen de evlilik bağıyla yeni kurulan dünürlük gibi akrabalık ilişkilerinin zedelenmemesi ve zarar görmemesi için dünürlerin ölçüyü ve gelenekleri aşan davranışlarını önlemek için uyulması gereken kurallar dile getirmektedir. Kurmancî deyimle: *Şêrîn şêrîn here malên dostan*; Zazakî deyimle: *Şîrîn şîrîn bîye*; Farsça deyimle: *Sengîn burow sengîn biyâ* ve Türkçe deyimle: *Tatlı git, tatlı gel* önerilmektedir.

Bazı hikâyelerde bilhassa Kurmancî son hikâye ile Farsça'dan Türkçeye çevirilen bazı hikâyelerde ebeveynler, sosyal hayata yeni katılan; örneğin büyük ve saygın kişilerin bulunduğu bir cemaate veya davete giden evlatlarının, orada nasıl oturup kalkması gerektiğini hatırlatan öğütlerde bulunur. Kurmancî deyişle: *Peyvên gir kirin* (Büyük laflar etmek) ve Farsça deyişle: *Bâlâ bâlâ bi-nişîn, herfhâ-yê gunde gunde be-zen*. (Yüce yüce otur, büyük büyük laflar et!) ve Türkçe benzer deyişle: *Akılsız kafaya söz kâr etmez.*) haddini aşan kişilikler mizahi bir yolla uyarılır ve hicvedilir. Ancak bütün hikâyelerde, verilmek istenen mesajın ve öğüdün muhatabın kabiliyet ve yeteneğini aşacak tarzda kinayeli ve kapalı olması sebebiyle iletişim sıkıntısına yol açarak istenen şeyin tam tersi durumlar ve sonuçlar da ortaya çıkabilir.

Şimdi ilgili ortak deyimler (meseller) ve ardından onların hikâyelerine bakalım. Bu ortak deyimler ve hikâyelerinden bazısında akrabalık ve dostluk ilişkilerinin ölçüsü ve kurallarına vurgu yapılırken bazısında da aptallık, cehalet ve yersiz övünmeler yerilmektedir.

a)Kurmancî:

Şêrîn şêrîn here malên dostan. (Dostların evine tatlı tatlı git./ Türkçe: *Tatlı tatlı gel, git.*)

Dûr be şêrîn be. (Uzak olsun, tatlı olsun)

Şîrîn şîrîn were. (Türkçe: *Tatlı tatlı gel*)

⁵ Kurmancî olanlar için bk. Oncu, 2009, 395-396; Mazî, 266; Seccâdî, 262. Zazakî olanlar için bk. Selcan, Lezgin, 145; Said Veoj; Selcan, 169, 234-235; Farsça olanlar için bk. Dêhxodâ, II, 991; *Zûlfiqârî*, I, 1211-1214; Enverî, I, 636, 674-675. Rahmandûst, Mustafa, *Fovt-ê Kuzegerî*, Tahran 1390 hş., II, 658; Türkçe olanlar için bk. Aksoy, I, 121-122; Albayrak, 112, 495, 819; Akyalçın, 90-91, 532.

Sêrek sêrek bê. (Seyrek seyrek gel. Türkçe: *Tatlı tatlı gel*)

Tama çûn û hatine nelewitîne. (Gidip gelmede ölçüyü kaçırma. Türkçe: *Tatlı tatlı gel*)

Ger mala birayê te be jî şîrîn şîrîn biçe. (Gidip gelmede ölçüyü kaçırma. Senin kardeşinin evi de olsa tatlı tatlı git. Türkçe: *Tatlı tatlı gel*)⁶

b)Zazakî:

Şîrin şîrin bî. (Türkçe: *Tatlı tatlı gel.*)

Giran biyene. (Makul ve ağırbaşlı gelmek; hafif davranmamak.)

Usıl usıl so. (Türkçe: *Tatlı tatlı git.*)⁷

Dur bu şîrîn bu. (Uzak olsun tatlı olsun.)

c)Fârsî:

سنگین برو، سنگین بیا!

Sengîn burow sengîn biyâ. (Ağırbaşlı git, ağırbaşlı gel! Türkçe: *Tatlı git, tatlı gel.*)

شیرین بیا و شیرین برو

Şîrîn biyâ û şîrîn berov. (Türkçe: *Tatlı gel, tatlı git.*)

کم بیا عزیز باشی

Kem biyâ 'ezîz bâşî. (Az gel, aziz ol. Türkçe: *Tatlı gel, tatlı git.*)

سنگین برو، رنگین بیا.

Sengîn burow, rengîn biyâ. (Ağırbaşlı git, özleterek/çekinerek gel. Türkçe: *Tatlı tatlı gel, tatlı tatlı git.*)⁸

بالا بالا بنشین حرفای گنده گنده بزنی!

Bâlâ bâlâ bi-nişîn, herfhâ-yê gunde gunde be-zen. (Yüce yüce otur, büyük büyük laflar et! Türkçe benzer: *Akılsız kafaya söz kâr etmez.*)⁹

Seyrek gel, seyrek git ki tatlı olasın Sık sık gidip gelme, kendini özletmeye çalış. Bu mesel şunun bunun evine sık sık gidip gelen ve insana sıkıntı veren kişiler için söylenir.

⁶ Bk. Hesên, 92, 233; Oncu, Mehmet, *101 Bîwêj 101 Çîrok*, Avesta İstanbul 2015, s 129-130.

⁷ Ersoz, Umer Farûq, *Kekû*, Roşna, Diyarbakır 2013, s. 13-14; Selcan, 410, 56; Lezgîn, 108.

⁸ Emînî, Emîr Kulî, *Ferheng-ê 'Avâm yâ Tefsîr-ê Emsâl o Istulâhât-ê Zebân-ê Fârsî*, I-II, Dânişgâh-ê Isfahân 1369 hş./1990, 364, Enverî, Hasan (ve diğêrleri), *Ferheng-ê Emsâl-ê Suxen*, İntişârât-ê Sohan, Tahran 1384 hş., I, 678; Azîmî, Sâdıq, *Ferheng-ê Bîst Hezâr Mesel û Hikmet û Istulâh-ê Fârsî*, Dânişgâh-ê Tahran 1382 hş., 493; Şehrî, Ca'fer, *Qand û Nemek: Zêrbulmeselhâ-yi Tehrânî be Zebân-ê Muhâvere*, İntişârât-ê Mu'in, Tahran 1378 hş./1999, 397, 470; Hazrâ'î, 724

⁹ Şehrî, s. 301; Vekîliyân, II, 57; Albayrak, 126.

Bu ortak deyimlerle ilgili Kurmancî, Zazakî, Farsça ve Türkçe bazı ayrıntılar müstesna hemen hemen aynı olup aşağıda verilecek bazı hikâyeler mevcuttur. İlave olarak Türkçe ilgili iki mesel ve “Merdi Kıpti şecaat arz ederken sirkatin söyler” manasında Farsça bazı deyimlerin hikâyeleri de eklenecektir.

a)Kurmancî hikâye

Şîrîn şîrîn were

K1.Tath tath gel: Bu deyim ve hikâyesine yer veren Mehmet Oncu şöyle der: “Sosyal ilişkilerde her şey açık ve doğrudan söylenmez. Birçok şey vardır ki açık ve doğrudan söylenmesi insanlar arasındaki ilişkileri bozar. Bu sebeple bazı şeyleri ifade etmek için sanatlı bir dil kullanılır. Kürtler arasında şu deyimler pek yaygındır:

Sêrek sêrek bê. Herçeğ, bêçağ neyî.

Tama çûn û hatine nelewitîne.

Ger mala birayê te be jî şîrîn şîrîn biçê.

Kürtlerin kültüründeki bu deyimın kaynağı bir baba ile kızının şu hikâyesine dayanmaktadır:

Şîrîn şîrîn were

[Tatlı tatlı gel]

Dibêjin: Mirovekî ku keçika wî ya ku bi delalî mezin kirî hebû. Keça wî mezin û berbext bû, qeder ji wê ve bû, zilam keça xwe kire bûk. Lê ji berk u keç bi nazenînî mezin kiribû, her roj du roj dihate mala bawê xwe, rojekê bav ji keça xwe ra got:

-Keçâ min şîrîn şîrîn were.

Keçê gotina bavê xwe fêhm nekir, bû roja din, keç dîsa hate mala bavê xwe, vê carê bi denek dims hatibû, bavê got:

-Keça mine ew çî ye?

Keçê got:

-Bavo, te got, şîrîn şîrîn were, min jî ji te re denek dims anî.

Bavê wê serê xwe hejand, got:

-Keça min şîrîn şîrîn were.

Keçê dîsa fêhm nekir, dema bû roja din bi satilek hingiv hate mala bavê xwe. Dema bav hingivê di destê keçê de dît, zârê xwe tirş kir û got:

-Keça min, min got şîrîn şîrîn were!

Lê mixabin keçê dîsa fêhm nekir, bû roja dîn. Vê carê ku keç hat, bi xwe ra gelek şîranîyên din ên weke kesme pastix û benî anîn li pêşîya bâvê xwe danîn. Bavê wê got:

-Keça min ez ji te re dibejim, şîrîn şîrîn were, tu diçî ji min re şîranîyê tînî!

Keçê got:

-Yanê çawa şîrîn şîrîn?

Bavê got:

-Keça min, keçê min şîrîn şîrîn, yene tama hatine nelewitîne, sêrek sêrek bê, ku em bêriya te bikin, ku tu bi me şîrîn bêyî.

Li ser vê keçika xwe rast kir û xwe û xwe ra digot:

-Dera ku tu çûyê, ger mala bavê te be jî, lazim e tu şîrîn şîrîn biçî...¹⁰

K2.Çûn û hatina bişîrani

Tath tath gidip gelmek

Pîrek hebû keçê xwe da mêr. Lê belê keçê her rojek du rojan, carekê dihat mala diya xwe. Rojek, dido, sisê, em bêjin çar, pênc werhasil mêrê wê jî û diya wê jî, ji wê rêveçûna wê gelek nexweş dibûn û bêzî dikirin. Ji bo ku dilê wê nemîne, diya keçê rasterast nedigotê ku hewqas gur newe, û wê ji ber xwe ve jî, fam nedikir ku hewqas neçe û nê! Rojek diya wê were sergirtî dibêjê:

-Keça min! Cara ku tu hatî jî, bi şîranî were!

Keçik têdigihîje ku diya wê doza şîranîyê lê dike. Çimkî gelek rez û bostanê mala mêrê wê hebûne. Roja din keçikê barek tije helîl, bastêq, mewîj, şaran û helawî dike û davêje ser piştê kerekê, berê xwe dide riya mala diya xwe, diçe.

Diya wê dibîne ku di pey gotina ku ji keçê xwe re gotibû de, bi rojekê şûnde, waye hat û barek sax jî şîranî bi xwe re hanîye!

Dê ji keçê pirsî:

-Keça min! Ev çî ye ku te ji diya xwe re hanîye?

Keçê gotê:

-Dadê! Ne te gotibû min, ku tu hatî bi şîranî were!¹¹

K3.Peyvên gir

Büyük laflar (etmek)

Zilamekî rîspî yê xwîyanî hebû, timî li kurê xwe şîret dikirin û digotê:

¹⁰ Oncu, Mehmet, *101 Biwêj 101 Çîrok*, Avesta İstanbul 2015, s 129-130.

¹¹ Zinar, Zeynelabidîn, *Xwençe I: Gotinên Pêşîyan, Kilam-Dîlok û Çîrok*, Stockholm 1987, 123.

-Kurê min! Êdî tu mezîn î, zîlam î û bûyî peya. Sibe çaxê ku bavê te bimre, tu yê bikevî şûna wî. Divê ku tu li wê gorê bilivî û timî peyvên mezinan bikî. Da ku xelk nebêje, lawê filakes sûtalekî sêlekan e!

Piştî şîretên bavê, kur roj bi roj êdî xwe dixist şûfê zlamên mezin û diçû li jora civatan rûdinişt, peyvên wisa bêteşe dikirin ku xelk tev pê dikenîya. De ji xwe bavê wî gotibû “peyvên mexinan bike”. Îcar jêwetirê ku dê ew peyvên gir bike yan navên heywanên gir beje, wê di nava xelkê de zîlam bê hesabandin.

Rojekê di civatekê de yek dipeyive û yê din lê guhdarî dikirin. Lawik jî hema ji nedî ve dibêje: “Deve!” Îcar bi wê gotina wî re, dibê pilqîna civatê û tev pê dikenin. Lawik bi wî kene bi xwe, pir fedî dike û liber xwe dikeve. Piştê ew difikire û xwe bixwe dibêje: “Mîna ku ji deve mezintir, tiştine din jî hene. Îcar ez ê navê tişteki din bêjim jê mezintir be!” Piştê ew difikire û dide aqlê xwe, gelo çî ji deve mezintir heye, çî tune. Wê gavê hema navê fil tê bira wî.

Di demekê de dîsa ciwat bêdeng dibê. Îcar ew ji nedî ve dibêje: “Fîll!” Dîsan dibê pilqîna civatê û her kes pê dikene.¹²

b)Zazakî hikâye

Yukarıda geçen Kurmancî hikâye ile büyük ölçüde aynı olan bu Zazakî hikâye Umer Farûq ERSOZ tarafından şiir şeklinde anlatılmıştır.

Keynê mi şîrin şîrin

[Kızım! Tath tath]

Babî, keyna kerd gird, ûmê zewaci

Ûmê, hey yê wazenî, bayk ya da ci

Bîb veywê şar' ya, girot xemilna berd

Ma veyw bî, dest bigîr bêr key mêrde verd

Hûmay ra, ya key babî ra dûr nîya

Yew ling ha uca'd, va, ez uca d' bîya

Mêrde ho ken warî, veywa newe va

Hema nimusa îtya, wa şêr dew a

Ina şîn ûmên, va, sebir bid Rebî!

Va, şîrin şîrin bî, in kîyê babî

Keyna va, temûm baw, ez yen pê şîrin

¹² Zinar, Zeynelabidin, *Xwençe IV: Kulam, Lavija Mesih, Meselok û Çîrok*, Stockholm 1990, 149.

Ti heq vûnî, niben tim-tim feksîrin
Ya şî viraşt tepsî tepsî qedayif
Va, wa fêk yi şîrin bo, babî mi heyf
Şî bêr babî kuwa, babî ber kerd a
Pey tepsî qedayif, keyna ha ver da
Va, hu bawo, qedayif mi virašta
Ti qet mereq mekir, ez tu rî pašta
Babî ûwna, keyna wi fehmi nikerdo
Keyna hunc ûmeya, ha vêr bêr ver do
Ber kerd a, keyna delal koti zerre
Vatey mi qedayif niyebi ere
Keynê min a, cayê mi teng nikenâ
Yena şîna, îna ti ha se kena?
Ti bîya veywê şar' vacên tu dima ra
Yî tu şenik vînen' ti kuwna çim ra
Mi va byi şû keynê mi, sêr girûnî xwu
Aqil bi, biterekn ti herûnê xwu
Keynek hema newe fehmi kerd, yi va se
Ma z' qalê bayk yê ra xwu r' vecî hise
Her çî hed yi esto, ti hed ra mevec
Qal ki nigina tu, xwu ra men, medec
Lew' ki bî a, tira vecyên tikî qal
Her qal peto nîya, îna vûn pîr-kal
Şîrin-şîrin gûm b' erz, ti poşman mebi
Tim şîrin ti b'eysi, şîrinî de bi¹³

¹³ Ersoz, Umer Farûq, *Kekû*, Roşna, Diyarbakır 2013, s. 13-14.

c)Farsça hikâyeler

سنگین برو سنگین بیا!

F1.Sengîn berow sengîn biyâ./ Ağırbaşlı git, ağırbaşlı gel!

(Türkçe: *Tatlı git, gel./ Zırt gelip zırt giden sevgisini yitirir.// Ağır ol batman gelsin.*)¹⁴

Sık sık gidip gelme, kendini özletmeye çalış. Şunun bunun evine sık sık gidip gelen ve insana sıkıntı veren kişiler için söylenir.

Kaynağı: Bir kız varmış. Evlenip koca evine gittikten sonra her gün anne babasının evine gelip gidiyormuş. Annesi de yeni gelin olmuş kızının kendi evine ve yeni hayatına alışması için, onu incitmeyecek şekilde kinaye ile “Ağırbaşlı gel, ağırbaşlı git!” demiş.

Annesinin amacını anlamamış olan kız ertesi gün annesinin evine elbisesinin dört yanına çakıl taşlarını bağlayarak gitmiş. Annesi kızının ne demek istediğini anlamadığını kavrayınca “Kızım, tatlı tatlı gel, tatlı tatlı git!” demiş. Kızı ertesi gün annesinin evine giderken bir tepsi tatlı da götürmüş. Annesi kızının yine anlamadığını kavrayınca demiş: “Canım kızım! Az gel, az git!”¹⁵

بالا بالا بنشین حرفای گنده گنده بز!

F2.1.Yüce yüce otur, büyük büyük laflar et!

Bâlâ bâlâ bi-nişîn, herfhâ-yê gunde gunde be-zen.

(Türkçe benzer: *Akılsız kafaya söz kâr etmez./ Merdi Kıpti şecaat arz ederken sirkatin söyler./ Deli kız düğün etmiş, kendi baş sedire geçmiş.*)¹⁶

Kişiyeye gücü ve yeteneğini aşan bir iş verildiği yahut bir kişi zekâsı ve yeteneğini aşacak şekilde övüldüğü zaman söylenir. Yahut kişinin büyüğüne zarar verecek ve küçük düşürecek bir söz söylemesi, bir davranışta bulunması yahut büyüğün öğüdünün tersini yapması durumunda söylenir.

Yüce yüce otur, büyük büyük laflar et!

Bir kadının evlilik çağına gelmiş bir kızı varmış. Kadın gittiği her yerde kızını över durmuş. Bir gün kızı için görücülerin geleceğini haber vermişler. Kadın evini temizleyip dizdikten sonra kızına, “Ben hamama gidiyorum, üstün başın düzgün olsun, görücüler gelince ağır başlı (ağır ağır) otur büyük (büyük) laflar et, onları ağırla; bir tavuk kesmiş ocağa koymuşum, dikkat et ateşi sönmese” der ve yapması gereken her şey hususunda kızına sıkı tembihte bulunduktan sonra çıkıp gider.

Anne gittikten sonra kızı ilkin arpa ile buğday çuvallarını üst üste yığar, çuvalların üstüne çıkar yüce yüce oturur. Bir süre sonra görücü kadınlar gelirler. Ne kadar seslenirlerse de bir

¹⁴ Yurtbaşı, 2; Aksoy, 1, 121.

¹⁵ Vekiliyân, II, 135.

¹⁶ Vekiliyân, II, 57-58; Yurtbaşı, 13

cevap alamayınca evin odalarına bakarlar, kızı çuvalların üstüne oturmuş şaşkın şaşkın kendilerine baktığını görürler. “Annen nerede?” derler. Ama kız cevap yerine “Deve, öküz, eşek” der. Şaşkına dönen görücüler “Kız delidir” deyip evden çıkıp giderler. Tam o sırada köpek de ocaktaki tencerenin içinden tavuğu kapıp kaçar. Kız kılını kıpırdatmaz. Annesi gelir o da kızını, üst üste yığılmış olduğu çuvallar üstünde görünce “Allah canım alsın, delirdin mi? Orada ne işin var? Görücüler gelmedi mi?” der.

Kız annesine “Kendin ağır ağır otur büyük büyük laflar et demedin mi? Ben de aynısını yaptım...” der ve olanları anlatır. Annesi saçını başını yolar, kıza da iyi bir dayak atar.

Bir varyantta da evlilik çağına gelmiş olan bir oğlan annesiyle kız görmeye gider ve annesinin benzer öğüdünü kız evinde yığılan yatakların üzerine çıkararak uygular.¹⁷

دختره رو مادرش برای سنگین رنگین بودن نصیحت کرد:

«خونه شوور که رفتی بالا بالا بیشین حرفای گنده گنده بز.»

رَف سر بخاری نشس، گُف : ستر، فیل، گرگدن!

F2.2. Yüce yüce otur, büyük büyük laflar et!

Anne kızına ağırbaşlı çekingen olması için nasihat etti:

“Koca evine gidince yüce yüce otur, büyük büyük laflar et.”

Kız gitti sobanın üzerine oturdu; “Deve, fil, gergedan” dedi.

Duxtre ro mâdereş berâ-yê sengîn rengîn bûden nesîhet kerd:

“Xone şûver ki reftî Bâlâ bâlâ bêşîn, herfâ-yê gunde gunde be-zen”

Ref ser-ê buxârî nişes gof: “Sutur, fil, gergedan!”¹⁸

بالا بالا بنشین حرفای گنده گنده بز!

F2.3. Yüce yüce otur, büyük büyük laflar et!

Bâlâ bâlâ bi-nişîn, herfhâ-yê gunde gunde be-zen.

(Türkçe benzer: *Merdi Kıpti şecaat arz ederken sirkatin söyler./ Akılsız kafaya söz kâr etmez.*)

Bir adamın bir oğlu varmış, ilk defa büyüklerin bulunduğu bir mekâna davet edilmişti. Babası oğluna sıkı sıkı tenbihte bulundu: “İçeri girince en yüksek yerde otur; büyük laflar et; şöyle yap böyle yap ki herkes senin büyük bir aile ortamında terbiye edildiğini bilsin.”

¹⁷ Vekiliyân, II, 57-58; Yurtbaşı, s. 13

¹⁸ Şehrî, s. 301; Vekiliyân, II, 57.

Oğlan babasının bütün sözlerini can kulağıyla dinledi ve davete icabet etmek üzere yola düştü. Babası heyecanla onun dönüşünü bekledi. Sonunda oğlan döndü. Babası heyecanla karşıladı ve sordu: “Ne yaptın, ne söyledin?”

Oğlan dedi: “Rahat ol, ne söylediyse aynısını yaptım. İçeri girer girmez, odanın en üst tarafında bulunan sekiye oturdum ve sadece fil, gergedan ve aslandan konuştum. Öyle ki orada bulunan herkes şaşkınlıktan parmağını ısırıldı.”¹⁹

1.Bu mesel şaka etmek veya eleştirmek amacıyla, büyüklerle ortak nitelikleri olmadığı halde onlarla bir arada bulunan kişiler hakkında söylenir.

2.Sürekli kendini öven ve saçma sapan konuşan kişileri eleştirmek amacıyla söylenir.

d)Türkçe hikâye

T1. Tatlı gel tatlı git

Pek yaygın olmasa da Türk kültüründe de bazı yörelerde bu konuyla ilgili iki hikâye mevcuttur. Ahmet Özdemir bu konuda şöyle der:

“*Tatlı gel tatlı git*, deyiminin teması aynı olmak üzere türlü hikâyeleri var. Kiminde yeni evli kız, babasına “Baba, tatlı gel, tatlı git!” diyordu. Birinde kayınvalide damat adayına “Damat, tatlı gel, tatlı git,” demişti. Bir başkasında da yeni evli çiftten erkeğin annesi, gelinin annesini “Dünürüm, tatlı gel, tatlı git,” diye uyardı. Ben yıllar önce yazdığım ve Bordo Siyah Yayınlarının 100 Temel Eser dizisinde yayınlanan “Türkçe’de Deyimler” kitabıma son varyantı almışım:

Kadın, yeni evlendirdiği kızının evine sık gidiyor, gidince duygusal davranıyor, olur olmaz şeylere karışıyor. O gittikten sonra yeni evlilerin arasında bir tartışma başlıyor ve hoş olmayan anlar yaşanıyor. Bunu anlayan oğlanın annesi, kızın annesini tatlılıkla uyarmak için: “Dünürüm tatlı gel,” demiş.

Kadıncağzı bunu anlamamış. Kendisinden tatlı istenildiğini sanarak ertesi gün baklavalar yapmış. Yine aynı davranışları sergilemiş, yine aynı aile kavgaları çıkmış. Oğlanın annesi yine aynı uyarıyı yapmış. Bu kez kızın annesi daha değişik tatlılar yaparak gitmiş.

Kadının anlamadığını gören, öbür dünür açık konuşmuş: “Dünürüm, tatlı gel derken tatlı getir demek istemedim. Biraz az gel” demiş.²⁰

T2.Oğlum şirin gel

Geçmiş zaman içinde Kilis'te, adamcağzın birinin nazlı bir kızı varmış, kız büyümüş, gelinlik çağına gelmiş ve nihayet kısmetli birisi çıkıp onu isteyince, adamcağzı da kızını vermiş, kız da gelin olup gitmiş.

¹⁹ Rahmandûst, Mustafa, *Fovt-ê Kuzegerî*, Tahran 1390 hş., I, 226-227.

²⁰ Özdemir, Ahmet (<http://www.avgader.com/deyimler-arasinda-tatli-gel-tatli-git/>; erişim: 30.11.2021: 08:30)

Birkaç ay sonra damat, hanımının canı sıkılmasını diye bir akşam ona, "Kalk da anangile gidek!" demiş, kızcağız da bir şey demeyip bu isteğe uymuş, kalkıp gitmişler. Bu durum haftada iki üç geceye çıkar olmuş. Hep kalkıp kızın anasıgile akşamları oturmaya gitmişler, damat bakmış ki her gittiklerinde izzet, hürmet iyi, oldukça yerinde, "Bunlar gelmemizden çok hoşlanıyorlar!" deyip her akşam gitmeye başlamışlar. Kaynana bu duruma hiç ses etmemiş, çünkü her akşam kızını yanında memnun; damatsa bakmış ki karşından ses seda çıkmıyor, bu sefer hanımını gündüzden kayınpederinin evine yollamış, kendisi de işten çıkar çıkmaz doğru oraya gelmiş ve akşam yemeğini de beraber yemeye başlamışlar. Bu hal böyle günlerce sürmüş, "Ooh nasıl olsa sarı saman, sallama ahır; yi iç kudur!" derler ya ulularımız, işte öyle... Gece ikramı bitince de kalkıp evlerine giderlermiş.

Kayınpederinin evdeki düzeni bozulmuş, akşam yorgun argın eve geldiğinde ayağını uzatıp da istirahat edecek bir fırsat bulamamış, Bu geliş ve gidişi rayına oturtmak için bir akşam mecazî anlamda damadına: 'Oğlum şirin gel!' demiş. Damat da "kayın pederim benim gelip gitmemden memnun ki herhalde gönlü de tatlı istiyor ve bana şirin gel diyor" diyerek, bu sefer akşamları eve giderken bir tepsi tatlıyla gitmeye başlamış. Kayın peder bakmış ki damadı sözlerindeki dokundurmadan habersiz ya da yanlış anlamış, bu sefer bir akşam aile sohbetinde otururken, damadı kırıp incitmeden nazik bir şekilde ona: "Oğlum, datlından, sohbetinden, saygından, yakınlığından, nezaketinden aile yapından memnunum ama sana "şîrîn gel" dedimse, tatlı getir demedim; yani sık sık gelme, usandırma, bıktırma, seyrek gel dedim" demiş. Bu uyarıya damat anlayış göstermiş, kayınpederine nefes aldırılmış ve artık seyrek gelmeye başlamış. Ama bu mesel, kulaktan kulağa fısıltılı halinde Kilis halkına yayılmış. Bu olaydan sonra Kilis'te herhangi bir kimse, konuk olarak birine (arkadaşı, akrabası veya komşusuna) sık gelmeye başladığında "şirin gel" uyarışı ile karşılaşır, bu mecazî anlam anlaşılır olmuş. Bugün bile bu latife halk arasında yaşamaktadır.²¹

Sonuç

Ortadoğu halkları arasında ağırbaşlı, ölçülü ve kişilikli büyük insanlar birçok ortak atasözü ve deyimde doğal olaylar karşısında yerinden teprenmeyen ağır taş; bazısında da hafif, kararsız ve ölçsüz davranan kişiliği oturmamış insanlar da hafif taş benzetilmiştir. Farsça, Kurmancî, Zazakî, Soranî ve Türkçe birçok ortak atasözünde büyük ölçüde taş metaforunun kullanılması ayrıca dikkat çekicidir. Söz konusu nitelikleri taşıyan makul şahsiyetler, gençlerin sosyal hayatta ve aile hayatında örnek alması gereken büyükler olarak görülmüştür. Deyimlerde de en yakın akraba veya dostlar da olsa insanların sosyal ilişkilerde dengeli ve ölçülü olmasına dikkat çekilmiştir.

Kurmancî ilk iki hikâye ve Zazakî hikâye ile Farsça ve Türkçe hikâyeler (K1 ve K2; Z1 temsil-i meseller) şekil, kurgu, içerik, motifler, kahramanlar ve vermek istenen mesajlar hemen hemen aynıdır. Toplumsal hayatta ve sosyal ilişkilerde yaşanan tecrübe ve deneyimlerden çıkan sonuçlara dayalı adet ve geleneklere göre kişilere, bilhassa evlilik ve benzeri yollarla oluşan

²¹ Mısırlı, Ökkeş (<http://www.kilispostasi.com/irin-gel/206366>, erişim: 30.12.2021: 20:30)

akrabalık ve dostluklarda ölçülü ve makul davranışlar önerilmektedir. En yakın akrabalar da olsa onları rahatsız edecek yersiz, zamansız ve ölçüsüz davranışlardan sakınmak lazımdır.

Kurmancî son hikâye (K3) ile Farsça son üç hikâyede (F2.1, F2.2 ve F2.3) şekil, kurgu, içerik ve kahramanlar ve vermek istenen mesajlar da hemen hemen aynıdır. Bu hikâyelere göre kişinin aklını, zekâsını, gücünü ve yeteneğini aşan beklentiler daima gülünç ve trajik komik sonuçlar doğurur. Beklenen olumlu sonucun ortaya çıkması için, sağlıklı bir iletişimin sağlanması ve bu iletişimin iki tarafın akli, zekâsı, seviyesi ve yeteneğine göre olması lazımdır.

Kaynaklar ve Kısaltmalar

- Aksoy, Ömer Asım, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, I-II, İnkılâp İstanbul 1988.
- Akyalçın, Necmi, *Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimlerimiz*, Ankara 2012.
- Albayrak, Nurettin, *Türkiye Türkçesinde Atasözleri*, Kapı Yayınları, İstanbul 2009.
- Azîmî, Sâdıq, *Ferheng-ê Bîst Hezâr Mesel û Hikmet û Istilâh-ê Fârsî*, Dânişgâh-ê Tahran 1382 hş.
- Behmenyâr, Ahmed, *Dâstânnâme-ê Behmenyârî*, İntisârât-ê Dânişgâh-ê Tehrân, 1381 hş./2002.
- Dêhxodâ, Ali Ekber, *Emsâl û Hikem*, I-IV, Emîr Kebîr, 1363 hş.
- Emînî, Emîr Kulî, *Ferheng-ê 'Avâm yâ Tefsîr-ê Emsâl o Istilâhât-ê Zebân-ê Fârsî*, I-II, Dânişgâh-ê İsfahân 1369 hş./1990.
- Enverî, Hasan ve diğeri, *Ferheng-ê Emsâl-ê Suxen*, I-II, İntişârât-ê Soxan, Tahran 1384 hş.
- Hazrâ'î, Emîn, *Ferhengnâme-ê Emsâl u Hikem-ê İrânî*, İntişârât-ê Nuvîd, Sîrâz 1382 hş.
- Hesen, Bîlal, *Ji Wêjeya Gel: Pend û Peng*, Marburg 2006.
- Heblerûdî, Muhammed, *Kulliyât-ê Câmî 'u't-temsîl*, Tahran ts.
- https://tr.wikiquote.org/wiki/Zazaca_atasozleri (erişim 23.11.2021: 12:00)
- Lezgîn, Roşan, *Ferhengê İdyomanê Kirdkî (Zazakî)*, Roşna, Diyarbakır 2017.
- Mazî, Çiya, *Ferhenga Gotinên Peşîyan*, İstanbul 2005.
- Mısırlı, Ökkeş: (<http://www.kilispostasi.com/irin-gel/206366>, erişim: 30.12.2021: 20:30)
- Oncu, Mehmet, *Gotinên Peşîyan*, İstanbul Kürt Enstitüsü Yayınları 2009.
- _____, *101 Biwêj 101 Çîrok*, Avesta İstanbul 2015.
- Özdemir, Ahmet: (<http://www.avgader.com/deyimler-arasnda-tatli-gel-tatli-git/>: erişim: 30.11.2021: 08:30)
- Rahmandûst, Mustafa, *Fovt-ê Kuzegerî*, I-II, Tahran 1390 hş.
- Ruxzâdî, Ali, *Guwârey Kûrdewârî: Pend-ê Peşîniyân*, Senendec 1385 hş.
- Seccâdî, Seyyid Abdulhamid Hayret, *Pendê Peşîniyân*, Hevlêr 2010.
- Selcan, Zîlfî, *Qese u Qesê Virênu Leksikon*, Dersim 2013.
- Şehrî, Ca'fer, *Qand û Nemek: Žerbulmeselhâ-yi Tehrânî be Zebân-ê Muhâvere*, İntişârât-ê Mu'în, Tahran 1378 hş./1999.
- Şekûrzâde, İbrahim, *Deh Hezâr Mesel-ê Fârsî*, Meşhed 1372 hş.
- Tîgrîs, Amed, *6762 Gotinên Peşîyan*, Weşanên Rewşen, Stockholm 2001.
- Vekîliyân, Ahmed, *Temsîl o Mesel*, I-II, İntişârât-ê Surûs, Tahran 1375 hs./ 1996.

Veroj, Said: (<http://www.kovarabir.com/2012/10/seid-veroj-vateye-verenan-ye-dimiliZazaki/>: erişim 30.11.2021: 09:00)

Yurtbaşı, Metin, *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, Ankara 1994.

Zinar, Zeynelabidîn, *Xwençe I: Gotinên Pêşîyan, Kilam-Dilok û Çîrok*, Stockholm 1987.

—————, *Xwençe IV: Kilam, Lavija Mesih, Meselok û Çîrok*, Stockholm 1990.

—————, *Dâstânhâ-yi Emsâl, İntişârât-ê Mâzyâr*, Tahran 1385 hş.

Zûlfiqârî, Hesên, *Ferheng-ê Bozorg-ê Zêrbu'l-Meselhâ-yê Fârsî*, I-II, Tahran 1388 hş.